

VALTIOVARAINVALIOKUNNAN LAUSUNTO 15/2001 vp

Valtioneuvoston selvitys komission toisesta kertomuksesta taloudellisesta ja sosiaalisesta yhteenkuuluvuudesta (toinen koheesioraportti)

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Suuri valiokunta on 16 päivänä maaliskuuta 2001 lähettänyt valtiovarainvaliokuntaan mahdollisia toimenpiteitä varten valtioneuvoston selvityksen (E 20/2001 vp) komission toisesta kertomuksesta taloudellisesta ja sosiaalisesta yhteenkuuluvuudesta (toinen koheesioraportti). Tämän lisäksi suuri valiokunta on lähettänyt samoin mahdollisia toimenpiteitä varten valtiovarainvaliokunnalle asiaan liittyvät jatkokirjelmät 11.4.2001 (SM:n kirje), 11.5.2001 (SM:n ja UM:n kirje) ja 11.5.2001 (SM:n kirje).

Jaostovalmistelu

Asia on valmisteltu valtiovarainvaliokunnan kaikissa jaostoissa.

Asiantuntijat

Hallinto- ja tarkastusjaostossa ovat olleet kuultavina

- tutkija Eva Varis, ulkoasiainministeriö
- aluekehitysjohtaja Mårten Johansson, sisäasiainministeriö
- kehittämisjohtaja Henrik Rissanen, Pohjois-Savon liitto
- kunnanjohtaja Risto Koivisto, Pirkanmaan liitto
- johtaja Pasi Mäkinen, Keski-Suomen työvoima- ja elinkeinokeskus

- johtaja Matti Kuosmanen, Pohjois-Karjalan työvoima- ja elinkeinokeskus.

Verojaostossa on ollut kuultavana

- budjettisihteeri Martti Salmi, valtiovarainministeriö.

Maatalousjaostossa ovat olleet kuultavina

- maatalousneuvos Carl-Gustav Mikander, maa- ja metsätalousministeriö
- toimitusjohtaja Seppo Hassinen, Suomen 4H-liitto
- kehittämispäällikkö Mikko Koskela, Pohjois-Pohjanmaan työvoima- ja elinkeinokeskus
- johtaja Olli-Pekka Väänänen, Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry.

Kirjallisen lausunnon maatalousjaostolle on lähettänyt

— Maaseutukeskusten Liitto ry.

Liikennejaostossa on ollut kuultavana

- rakennusneuvos Juhani Tervala, liikenne- ja viestintäministeriö.

Sosiaali- ja työjaostossa ovat olleet kuultavina

- neuvotteleva virkamies Ulla Jatila, työministeriö
- apulaisosastopäällikkö Carin Lindqvist-Virtanen ja hallitussihteeri Ritva Kujala, sosiaali- ja terveysministeriö.

Asunto- ja ympäristöjaostossa on ollut kuultavana

- aluesuunnitteluneuvos Ulla Koski, ympäristöministeriö.

VALTIONEUVOSTON SELVITYS

EU:n perustamissopimuksen mukaan komission on annettava joka kolmas vuosi kertomus siitä, miten taloudellisen ja sosiaalisen yhteenkuuluvuuden toteuttamisessa on edistytty. Nyt kyseessä on toinen koheesioraportti, joka toimii myös keskustelunavauksena alue- ja rakennepolitiikan uudistukselle vuoden 2006 jälkeen. Uudistuksen sisältöä on tarkoitus kuvata tarkemmin vuoden 2003 lopussa annettavassa kolmannessa koheesioraportissa.

Valtioneuvoston selvityksessä on käyty läpi mm. kokonaisuudistuksen lähtökohtia sekä unionin laajentumiseen liittyviä kysymyksiä. Ker-

tomusta pidetään hyvänä keskustelunavauksena tulevan politiikan suunnasta, sisällöstä sekä työnjaosta EU:n, jäsenmaiden ja alueiden kesken. Suomelle on jatkossa tärkeää harjoittaa koheesio- ja rakennepolitiikkaa mm. etäisillä, harvaan asutuilla, rakennemuutos- ja työttömyys-alueilla. Suomen heikoimmin kehittyneillä ja syrjäisillä alueilla on oltava mahdollisuus päästä korkeimpien aluetukien piiriin myös vuoden 2006 jälkeen. Selvityksessä on myös mainittu ne vielä avoinna olevat keskeiset kysymykset, joihin tullaan palaamaan erikseen lähitulevaisuudessa.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Yleiset rahoituskysymykset

Raportissa käsitellyt asiat liittyvät vahvasti EU:n laajentumiseen. Valiokunta viittaa EU:n laajentumisen budjettivaikutuksista antamaansa lausuntoon (VaVL 7/2001 vp — E 99/2000 vp). Laajentumisen budjettivaikutukset riippuvat paljolti siitä, millä aikataululla ja millä ehdoilla mikin hakijamaa hyväksytään jäseneksi. Tulevissa rahoitusta koskevissa neuvotteluissa Suomen tulee toimia aktiivisesti taakanjaon mahdollisten vääristymien oikaisemiseksi siten, ettei millään jäsenmaalla olisi jatkossa erivapauksia suhteessa muihin jäsen maihin. Nykyiset rahoituskehykset määrittelevät pitkälti Suomen rahoitusvastuut ja EU:lta saatavat tuet vuoteen 2006 asti. Valiokunta korostaa edelleen EU:n budjetin merkitystä. Valiokunnan käsityksen mukaan laajentumisen menovaikutuksia on seurat-

tava tarkasti. Kun Suomen nettomaksajarooli tulee tulevaisuudessa voimistumaan, on ennen laajentumista pidettävä huoli siitä, että Suomi voi vastineeksi omalle maksajaroolilleen maksimaalisesti hyödyntää yhteisöltä saatavat tuet.

Vuoden 2007 alusta lähtien EU:lla tulee olla uudet rahoituskehykset. Tässä valmisteluprosessissa joudutaan arvioimaan EU-budjetin tulopuolen — perinteiset omat varat, ALV-varat, BKTL-varat ja muut tulot — muutostarpeita. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan asiantuntijatahoilla ei ole yksimielisyyttä siitä, minä tulolajin merkityksen korostaminen olisi tarkoituksenmukaisinta Suomen kannalta. Valiokunnan mielestä on tärkeää, että hallitus tulevaisuudessa seuraa tarkoin, onko vuoden 2006 jälkeen näköpiirissä tulopuoleen muutoksia, jotka olennaisesti vaikuttavat Suomen suhteelliseen asemaan, ja toimii niin, että muutokset tulevaisuudessa ovat Suomen kannalta mahdollisimman edullisia.

Alue- ja rakennepoliitiikka

Komission toinen koheesioraportti on ensimmäisen, sosiaaliseen ja taloudelliseen koheesioon keskittyneen raportin jälkeen ensimmäinen perusteellinen arvio EU:n alue- ja koheesio-
politiikan saavutuksista ja samalla keskustelupohja tulevaa politiikkauudistusta varten. Arvioidessaan EU:n rakenne- ja aluepolitiikan vaikutuksia komissio tuo esille uuden käsitteen "alueellinen koheesio". Lähtökohtana tälle uudelle käsitteelle on tasapainoinen alueellinen kehitys koko unionin alueella. Raportissa tarkastellaan alueellista kehitystä suurissa väestökeskuksissa, syrjäisillä alueilla ja niiden välimaastossa. Siinä arvioidaan EU:n aikaisempaa aluepolitiikkaa ja kulu-
van kauden rakennetoimia ja ohjelmia sekä esitetään lisäksi komission ensimmäinen puheenvuoro vuoden 2006 jälkeisen kauden rakennetoimien painopisteistä. Kertomus tarjoaa hyvän perustan keskustelulle aluepolitiikan tulevaisuudesta myös laajentuneessa unionissa.

Arvioidessaan mennyttä kehitystä komissio toteaa rakennepoliitiikalla olleen positiivisia, mutta epätasaisia vaikutuksia. Runsaan kymmenen vuoden ajanjaksolla 1988—1998 tuloterot tavoite 1 -alueiden ja EU:n keskiarvon välillä pienivät samalla, kun BKT henkeä kohti ostovoimayksikkönä kasvoi. Tavoite 2- ja 5 B -alueilla työllisyystilanne parani verrattuna unionin muihin alueisiin. Raportin mukaan yhteisön koheesio-
politiikassa onkin saavutettu merkittäviä edistysaskelia edellisten ohjelmakausien aikana. Tulokset ovat ehkä kaikkein näkyvimpiä kehityksestä jälkeen jääneillä alueilla, joilla on pyritty yleisesti kuroma-
an umpeen taloudellisia ja sosiaalisia kehityseroja.

Komissio on ohjelmakauden 2000—2006 uudessa sääntelyssä pyrkinyt lisäämään yhteisön tukitoimien lisäarvoa ja parantamaan niiden näkyvyyttä käytännössä. Berliinin Eurooppa-neuvostossa laajentumisen ensimmäisiä vaiheita ajatellen tehtyjen päätösten perusteella koheesio-
politiikkaan nykyisissä 15 jäsenvaltiossa myönnettäviä varoja vähennetään vuoteen 2006 mennessä itse asiassa vuoden 1992 tasolle eli 0,31 prosenttiin nykyisten jäsenvaltioiden BKT:sta. Koska varat keskitetään kehityksessä

jälkeen jääneille alueille, henkeä kohti laskettu keskimääräinen tuki säilyy kuitenkin kaudella 2000—2006 vuoden 1999 tasolla. Kyseessä on uusi linjaus siinä mielessä, että rakennerahastojen tukitoimia ei ole koskaan ennen keskitetty yhtä selkeästi suurimmista vaikeuksista kärsiville alueille.

On huomattava, että rakennepoliittisia toimia tuetaan rakennerahastojen lisäksi myös koheesiorahastosta. Tällä hetkellä koheesiorahaston osuus rakennepoliittisista toimista aiheutuvista kokonaismenoista koheesiomaissa on noin 18 prosenttia. Raportissa on valiokunnan mielestä aiheellisesti todettu tarve pohtia koheesiorahastolle myönnettävien kokonaisvarojen määrää tulevaisuudessa samoin kuin koheesiorahastosta ja rakennerahastosta myönnettävien tukien välisen koordinoinnin parantamista. Tämän edistämiseksi näihin rahastoihin ehdotetaan sovellettavaksi yhtenäistä kehystä.

Valtiovarainvaliokunta pitää selvänä, että koheesio-
politiikkaa on tehostettava laajentuneessa unionissa vuoden 2006 jälkeen. Kuten raportisakin on todettu, unionin taloudelliset ja sosiaaliset erot kasvavat merkittävästi laajentumisen myötä. Vuoden 2006 jälkeen säilyisivät sekä alueellinen tavoite 1 että sen ulkopuolella määritellyt alueet, samoin horisontaaliset tavoitteet. Valtaosa rahoituksesta menisi edelleen tavoite 1 -alueille, mutta rahoituksen painopiste siirtyisi vähitellen hakijamaihin.

Laajentumisen budjettivaikutuksista antamassaan lausunnossa valiokunta totesi vuonna 2007 alkavan rakennerahastokauden olevan haasteellinen tasapainoisen järjestelmän löytä-
miseksi sekä hakijamaiden kesken että vanhojen ja uusien jäsenmaiden välille. BKT henkilöä kohti säilyisi edelleen tavoite 1 -alueiden määrittelykriteereinä. Kun joidenkin alueiden BKT henkeä kohti on kolme neljäsosaa EU:n keskiarvosta ja toisten ainoastaan noin neljännes, tukikelpoisuuden kriteereitä on pakko muuttaa. Edellä todetussa lausunnossaan valtiovarainvaliokunta piti yhtenä vaihtoehtona 75 prosentin BKT-
rajan laskemista erikseen nykyisille ja tuleville jäsenmaille. Myös koheesioraportissa tukikelpoisuusperusteen vahvistaminen erikseen

15 jäsenvaltion unionin alueille ja ehdokasvaltioiden alueille todetaan olevan yksi neljästä perusvaihtoehdosta. Nykyisen 75 prosentin tukikelpoisuusrajan soveltaminen riippumatta unioniin liittyvien maiden lukumäärästä merkitsisi lähes kaikkien uusien jäsenmaiden alueiden kuulumista tavoite 1 -alueisiin ja suurimman osan nykyisten jäsenmaiden tavoite 1 -alueiden jäämistä pois niiden joukosta.

EU-ministerivaliokunta on 27.4.2001 todennut, että resurssien mitoituksen alustavana lähtökohtana tulisi olla enintään 0,45 prosentin osoittaminen unionin BKT:sta rakennetoimiin vuoden 2006 jälkeisellä rahoituskaudella. Samalla on varauduttava siirtymäkausijärjestelyihin vanhojen jäsenmaiden köyhimpien alueiden tukien kohdalla. Valiokunta yhtyy näihin linjauksiin ja muistuttaa lausuntonsa VaVL 7/2001 vp yhteydessä ottamastaan kannasta, että tavoitteena tulee olla Suomen heikoimmin kehittyneiden alueiden saaminen korkeimpien aluetukien piiriin vuoden 2006 jälkeenkin. Myös edellä todettua 0,45 prosentin BKT-osuutta EU:n maksustusten ylärajana on tarkasteltava tätä taustaa vasten. EU:lta saatavien rakennetukien tulisi nykyistä enemmän painottua investointeihin.

EU-ministerivaliokunta on myös todennut, että pelkästään BKT-kriteerin avulla ei kyetä määrittelemään alue- ja rakenneongelmia. Kaikkiin BKT-pohjaisiin malleihin määritellä tukikelpoiset alueet liittyy ongelmia, jotka ovat seurausta alueellisten kehityserojen kasvusta aikaisempaan nähden moninkertaiseksi EU:n laajentuessa. Myös koheesioraportissa kiinnitetään aiheellisesti huomiota pysyviä rakenteellisia ongelmia koskevien kriteerien kehittämistarpeeseen.

Valtiovarainvaliokunta toteaa, että Suomen kaltaisessa maassa BKT:n käyttö kuvaamaan etenkin syrjäisimpien alueiden elinoloja on nykyisin eräiltä osin ongelmallista. Kylmä ilmasto lisää lämmitysenergian kulutusta sitä enemmän, mitä pohjoisemmaksi mennään. Pitkät etäisyydet lisäävät kuljetustarvetta ja -kustannuksia. Nämä molemmat erät kirjautuvat kuitenkin BKT-mittarissa myönteiselle, alueen taloudellista aktiiviteettia kuvaavalle puolelle, vaikka ne

alueen lähtökohdista katsoen ovat kilpailukykyä heikentävä lisäkustannus ja haitta. Myös julkishallinnon palvelujen kallis järjestäminen harvaan asutuilla alueilla antaa BKT-mittarin kautta väärän kuvan alueen kilpailukykyä ja kehittymismahdollisuuksista. Valiokunta katsoo, että myös työttömyyttä ja negatiivista väestönkehitystä on painotettava tavoite 1 -alueita määriteltäessä.

Tavoite 2 -alueiden määrittely voitaisiin valiokunnan mielestä jättää pääosin jäsenvaltioiden tehtäväksi ja niitä tulisi voida nimetä joustavasti heikoimmassa asemassa oleville alueille. Samalla horisontaalisten ohjelmien painoa tässä kokonaisuudessa tulee tarkastella uudelleen.

Koheesioraportissa on käsitelty myös rajat ylittävää, valtioiden välistä ja alueiden välistä yhteistyötä erityisesti laajentuneen unionin oloissa. Interreg-yhteistyö ulkorajoilla tulee edelleen olemaan tärkeällä sijalla. Valiokunta toteaa, että yhteisöaloite Interreg on suunniteltu pitkälle unionin sisärajoja silmällä pitäen. Tällöin rajan molemmin puolin on vastaavat rajat ylittävää yhteistyötä tukevat Interreg-ohjelmat ja unionin eri valtiot voivat tasapuolisesti osallistua Interreg-aloitteen valtioiden välisiin ja alueiden välisiin ohjelmiin. Ongelmia tulee lähinnä unionin ulkorajoilla, joilla vastaavaa rahoitusta ei ole saatavilla.

Suomi on tukenut rajat ylittävää yhteistyötä lähialueyhteistyöllä, johon saadun selvityksen mukaan on käytetty varoja vuoden 1990 jälkeen noin kuusi miljardia markkaa, mistä lahjarahan osuus on noin puolet. Lähialueyhteistyöllä on tuettu erityisesti Luoteis-Venäjän alueiden osallistumista EU:n raja-alueohjelmiin. Baltian maissa raja-alueohjelmat ovat selkeästi jo kehityksessä rakennerahastotyyppisiksi ja päätösvaltaa ohjelmista siirretään näille maille sitä mukaa kuin niiden lainsäädäntö ja menettelytavat kehittyvät. Näissä maissa on jo usean vuoden ajan ollut Phare-rahoitteisia pienhankerahastoja, joista Interreg-hankkeisiin liittyvää toimintaa voidaan rahoittaa. Toistaiseksi raja-alueohjelmat keskittyvät Phare-maiden välisille ja Phare/EU-rajoille. Suomi onkin tukenut raja-alueohjelmien ja muiden Phare-ohjelmien suuntaamista koheesio-

raportissa edellytetyllä tavalla tuleville ulkorojoille.

Valtiovarainvaliokunta pitää myönteisenä, että Tacis- ja Phare-ohjelmien yhteensovittamisessa Interreg-ohjelmien kanssa on viime aikoina päästy eteenpäin. Komissio julkisti pohjoisen ulottuvuuden ministerikonferenssissa Luxemburgissa huhtikuun alussa erityisen ohjekirjaisen ohjelmien yhteensovittamisesta. Ohjeet ovat vasta ensimmäinen askel ohjelmien yhteensovittamisessa.

Valtiovarainvaliokunta katsoo, että tavoiteohjelmien hallintoa tulee vielä yksinkertaistaa ja vastuuta siirtää entistä enemmän jäsenmaille ja alueille. Yhdessä maakuntien ja kuntien kanssa olisi laadittava alustavat kansalliset tavoitteet seuraavalle rakennerahastokaudelle, jotta eri toimijat työskentelisivät samansuuntaisesti kansallisen politiikan kanssa.

Maatalouspolitiikka ja maaseutupolitiikka

Koheesioraportissa käsitellään maatalouspolitiikkaa yleisellä tasolla. Maaseutupolitiikka on huomattavasti laaja-alaisempaa kuin maatalouspolitiikka ja koskee maaseudun kaikkia elinkeinoja ja väestöryhmiä. Agenda 2000 -uudistuksessa EU:n maaseudun kehittämistoimenpiteet koottiin yhteen asetukseen. Maaseutupolitiikasta on muodostunut Euroopan unionin maatalouspolitiikan toinen pilari sekä EU:n aluepolitiikan merkittävä osa.

Maaseutupolitiikassa ja maatalouspolitiikassa on osittain ristiriitaisiakin tavoitteita. Maatalouselinkeino on osa maaseudun monimuotoistuvaa elinkeinorakennetta. Maaseutupolitiikka on huomattavasti laaja-alaisempaa ja koskee maaseudun kaikkia elinkeinoja ja väestöryhmiä. Valiokunnan mielestä olisikin jatkossa tärkeää erottaa nämä käsitteet toisistaan.

Koheesioraportista käy ilmi, että komission käsitys maaseudusta poikkeaa olennaisesti Suomessa omaksutusta käsityksestä. Raportissa on todettu, että maaseutuväestön osuus kasvaa kaikissa jäsenvaltioissa ja työllisyyden kasvu on maaseudulla korkeampaa kuin muualla yhteisössä, mikä on osoitus näiden alueiden suhteellis-

ta eduista. Tyypillisellä suomalaisella maaseudulla väestön määrä pienenee eikä myöskään työllisyys kasva muita alueita nopeammin.

Valtioneuvoston tuoreessa periaatepäätöksessä maaseutupoliittisiksi linjauksiksi vuosille 2001—2004 maaseutukäsitteeseen luetaan toimenpiteistä riippuen keskustun läheinen maaseutu, ydinmaaseutu ja harvaan asuttu syrjäinen maaseutu, vuorovaikutustoimenpiteiden kautta myös kaupungit. Kaupunkipolitiikan tavoin maaseutupolitiikka korostaa horisontaalisia toimia, eikä sitä voida toteuttaa pelkästään sektori-politiikan keinoin.

Yleinen suuntaus koko EU:n alueella on valiokunnan käsityksen mukaan muutto maaseudulta kasvukeskuksiin. Maataloudessa toimivien tilojen määrä vähenee tai niistä tulee osa-aikaisesti hoidettuja tiloja. Varsinainen maataloustuotanto keskittyy yhä suurempiin yksiköihin. Keskeistä kehityserojen tasaamisessa yksittäisen maan sisälläkin on maaseudun elinkeinotoiminnan monipuolistaminen ja siten maaseudun asutuksen säilymisedellytysten parantaminen myös fyysisistä infrastruktuuria kehittämällä. Suomen osalta tämä tarkoittaisi saadun selvityksen mukaan 3 000 uuden yrityksen perustamista vuosittain korvaamaan työpaikat, jotka häviävät suomalaiselta maaseudulta maatilojen lopettamisen mukana. Kannattavan maa- ja metsätalouden lisäksi maaseudun monimuotoisuus edellyttää siis toimivaa infrastruktuuria, peruspalvelujen saatavuutta ja luottamusta niiden jatkuvuuteen. Näiden merkitys korostuu tilanteessa, jossa maa- ja metsätalouden häviävät työpaikat joudutaan korvaamaan maaseudun muulla yritystoiminnalla. Tämä edellyttää koulutuspalvelujen saatavuutta, toimivia tie- ja tietoyhteyksiä ja julkisen vallan palveluja.

Maaseudun näkökulmasta koheesioperiaate ei näytä toimineen Suomessa. Erityisesti harvaan asuttu, syrjäinen maaseutu on hyötynyt liian vähän aluekehitysviranomaisten vastuulla olevasta EU:n rakennerahastojen ohjelmaperusteisesta kehittämistyöstä. Useissa kansallisissa arvioinneissa on todettu, ettei tavoiteohjelmilla ole voitu muuttaa sitä kehitystä, joka muutoin on tapahtunut. Kehittyvää, monipuolistuvaa maaseutu-

asutusta on syntynyt vain muutamien harvojen kasvukeskusten ympärille.

EU-ministerivaliokunnan 27.4.2001 hyväksymisissä linjauksissa on todettu, että Euroopan unionin yhteinen maatalouspolitiikka ei nykyisellään juurikaan tasaa eri alueiden välisiä luontaisia kilpailukykyeroja. Lisäksi EU:n laajentumisen myötä EU:n maatalouspolitiikan kehittämistä on mietittävä enemmän tuen tarpeen ja vaikutavuuden näkökulmasta. Tämä voisi osaltaan vastata koheesioraportissa esille tuotuun keskittymisongelmaan. Eläinsairaudet ja ylituotanto ovat osoittaneet, että maatalouspolitiikan suuntaa tulee muuttaa. Tämä antaisi mahdollisuuden tukea tuotantomäärien sijasta elinvoimaista maaseutua ja tuotannon laatua. Valtiovarainvaliokunta yhtyy tähän EU-ministerivaliokunnan arvioon.

Tähän asti toteutettu yhteinen maatalouspolitiikka on valtioneuvoston piirissä tehdyn arvion mukaan muuttanut yhtäältä menojen jakautumisista eri maiden kesken. Suorien tukien ja maaseudun kehittämistuen osuus maatalouden kokonaismenoista on kasvanut. Rakennekehityksen myötä suurimmille tiloille osoitetun maataloustuen kokonaismäärä on kasvanut, mutta toisaalta LFA-tuella on pystytty kompensoimaan heikoimpien alueiden tulotasoa. Myös LFA-tuen kokonaismäärä on noussut ja on muun muassa Suomessa osoittautunut merkitykselliseksi.

Agenda 2000 -uudistuksessa epäsuotuisten alueiden tuki siirrettiin maksettavaksi yhteisen maatalouspolitiikan varoista kaikille alueille, myös tavoite 1:n piiriin kuuluville. Vaikka tämä toimenpide helpotti EU:n maaseutupoliittista rahoitusta, oli sillä Suomen osalta myös negatiivisia vaikutuksia. Maaseutuasetuksen mukaiset toimet, ympäristötuki ja koko maahan laajentunut LFA-tuki veivät huomattavan osan sekä EU:lta tulevista että kansallisista maatalouteen ja maaseudun kehittämiseen tarkoitetuista rahavirroista.

Laajentuminen muuttaa tilannetta sekä maaseutupolitiikan että maatalouden osalta merkittävästi. Kuten valtiovarainvaliokunta totesi laajentumisen budjettivaikutuksista antamassaan lausunnossa, kaikkien laajentumiseen liittyvien

laskelmien erityisenä vaikeutena on lähtökohtatietojen runsaus ja epävarmuus. Epävarmuus ei liity pelkästään siihen, kuinka montaa maata laajentuminen koskisi ja mikä olisi hakijamaiden liittymisajankohta. Hakijamaiden maatalouden ja yleensäkin talouden kehitys on epävarmaa ja vaikeasti ennustettavissa.

Maaseudun ja maatalouden näkökulmasta Suomelle lienee olennaista merkitystä sillä, miten maaseutupolitiikka ja maatalouspolitiikka kytketään mukaan koheesiopolitiikkaan. Kuten edellä on jo todettu, toisessa koheesioraportissa painopiste on selvästi alue- ja rakennepolitiikassa; maaseutupolitiikkaa ja maatalouspolitiikkaa käsitellään vain hyvin yleisellä tasolla. Näiden kytkeminen mukaan koheesiopolitiikkaan voisi myönteisessä tapauksessa tarkoittaa alueiden voimavarojen kokoamista, joka on myös Suomen maaseutupolitiikan keskeinen strategia lähivuosina.

Liikennepolitiikka

Raportin painopiste on alue- ja rakennepolitiikassa. Liikenneyhteyksillä on kuitenkin tärkeä merkitys alueellisten erojen poistamisessa ja alueellisen kilpailukykyyn parantamisessa. Euroopan laajuiset liikenneverkot edistävät aluekehitystä ja hyvät liikenneyhteydet edistävät kaupaa ja työvoiman liikkuvuutta. Liikenneverkkojen kehittäminen on myös tärkeää unionin laajenemisen sekä unionin toiminnan syventämisen kannalta. Myös tietoliikenneyhteydet ovat mm. alueellisen kehityksen kannalta merkittäviä.

EU-ministerivaliokunnan kannanoton mukaan Suomen erityisintressinä on jatkossakin harjoittaa koheesio- ja rakennepolitiikkaa mm. etäisillä, harvaan asutuilla ja pitkistä välimatkoista kärsivillä alueilla. Pohjoisten harvaan asuttujen alueiden erityiskohtelu on edelleen oleellinen lähtökohta. EU-ministerivaliokunnan esille tuomat Suomen erityisintressit ovat perusteltuja. Valiokunta toteaa, että tehokas liikennejärjestelmä on alueellisen kehityksen eräs olennainen edellytys. On myös tärkeää korostaa sitä, että jatkossa otetaan paremmin huomioon sellaiset EU:n reuna-alueiden hankkeet, jotka lähentä-

vät reuna-alueita ydinalueisiin ja parantavat alueen talousmaantieteellistä asemaa. Kuten EU-ministerivaliokunta on todennut, tehokkuus ei saa olla ainoa kriteeri liikenneinvestointeja arvioitaessa. Valiokunta katsoo myös, että rakennerahastojen varoja tulisi suunnata tehokkaammin liikenneinfrastruktuurin kehittämiseen. Suomen ja sen lähialueiden liikenneverkkojen kehittäminen on myös osa unionin pohjoisen ulottuvuuden kehittämistä ja laajentumisen myötä näillä yhteyksillä on entistä suurempi painoarvo. Suomen syrjäinen sijainti ja maantieteelliset erityispiirteet huomioiden liikenneverkkojen kehittämisellä on Suomen ja muiden unionimaiden välisten yhteyksien kannalta keskeinen merkitys.

Kertomuksessa todetaan, että tieliikenne on unionin alueella tärkein liikennemuoto ja että maantietavarakuljetukset ovat edelleen lisääntyneet. Rautatieliikenteen merkitys on vähentynyt, vaikka rautateiden infrastruktuuria on modernisoitu useassa maassa. Etenkin rahtiliikenne rautateilla on vähentynyt. Ohjelmakauden 2000—2006 aikana liikenteen painopistettä on tarkoitus siirtää rautatieliikenteeseen.

Valiokunnan mielestä liikenneinfrastruktuurin kehittämisessä on tärkeää korostaa entistä voimakkaammin kestävästä kehityksen huomioon ottamista sekä liikenteen ja ympäristön tarpeiden yhteensovittamista. Maantiekuljetusten aiheuttamien ympäristöhaittojen vähentämiseksi kuljetuksia tulee siirtää mahdollisimman paljon rautateille ja vesiväylille. Ympäristönäkökoh-
tien huomioon ottamiseksi tulee myös kiinnittää enemmän huomiota joukkoliikenteen tehostamiseen ja kehittämiseen.

Kilpailupolitiikka, tutkimus- ja kehittämispolitiikka

Kilpailupolitiikkaa ja suorien yritystukien vaikutusta on käsitelty koheesioraportissa vähän. Siinä kuitenkin todetaan, että kilpailupolitiikka on elinehto sisämarkkinoiden toimivuudelle. Kilpailupolitiikan osa-alueista puolestaan valtiontukipolitiikka on tärkein aluekehityksen kannalta. Valtiontukipolitiikan säännökset ra-

jaavat jäsenvaltioiden mahdollisuuksia myöntää yrityksille tukia poikkeusolosuhteisiin.

EU:n jäsenmaat maksavat yrityksille valtiontukia tällä hetkellä huomattavan paljon. Tehtyjen laskelmien mukaan jäsenmaiden maksamat valtiontuet yrityksille olivat vuosina 1996—1998 yhteensä yhtä suuret kuin koko unionin talousarvio ja kaksinkertainen suhteessa EU:n alue- ja rakennepolitiikan budjettiin. Eniten yritystukia myöntävät rikkaimmat jäsenmaat, kuten Saksa ja Italia.

Suomen suorat yritystuet ovat olleet jäsenmaiden alhaisimpia. Rakennerahastorahoituksessa on jo kuluvalla kaudella laajennettu rahoitusinstrumentteja myös laina- ja pääomarahoitukseen. Valtiontukea suunnataan ensisijaisesti markkinapuutteisiin ja yritysten reaalista kilpailukykyä parantaviin hankkeisiin. Myös jatkossa tuki suuntautuu entistä enemmän yritysten toimintaympäristön ja osaamisen kehittämiseen. Valiokunta pitää tärkeänä, että Suomen yritystukijärjestelmää kehitetään EU:n valtiontukisääntöjen puitteissa siten, että se tukee suomalaisten yritysten kilpailukykyä ja vahvistaa tasapainoista alueellista kehitystä myös unionin laajetessa.

Raportissa esitetään, että EU:n tutkimuksen puiteohjelmasta tulisi muodostaa paremmin aluepolitiikkaa tukeva väline. Suomen virallisissa EU:n tutkimuspolitiikkaa koskevissa kannanotoissa on korostettu, että tutkimusohjelmien, kansallisen tutkimuspolitiikan ja rakennerahastopolitiikan välillä tulee olla selvä työnjako. EU:n tutkimusohjelmien ensisijaisena tavoitteena on vahvistaa unionin tieteellistä ja teknologista pohjaa ja sitä kautta yritysten kilpailukykyä. Tutkimusohjelmat tukevat siten omalta osaltaan Eurooppa-neuvoston Lissabonissa asettamaa tavoitetta luoda Euroopan unionista maailman kilpailukykyisin ja dynaamisin osaamiselle rakentuva talous vuosikymmenen loppuun mennessä. Suomi on myös esittänyt, että komission tulee jatkossa selvittää tarkemmin puiteohjelmien T&K-toimintojen vaikutuksia aluetasolla.

Valtiovarainvaliokunta pitää Suomen tähänastisia linjauksia tutkimus- ja kehittämispolitiikassa oikeansuuntaisina.

Ympäristöpolitiikka

Raportin mukaan ympäristönsuojelu ja taloudellisen sekä sosiaalisen koheesion edistäminen ovat toisiaan täydentäviä tavoitteita. Ohjelmakaudella 2000—2006 ympäristö tunnustetaan enenevässä määrin koheesiopolitiikan avainalueeksi. Raportissa painotetaan vesi- ja jäteky-symyksiä. Siinä tuodaan myös esille keskittymisen ja syrjäytymisen etuja sekä haittoja ja tode-taan, että kehitystä on jatkossa tarkoitus ohjata monikeskuksisen kaupunkijärjestelmän suun-taan. Myös kaupunkikehityksen kysymykset ja ongelmat on nostettu esille.

Liikenne aiheuttaa huomattavia ympäristö-vaikutuksia ja raportissa onkin korostettu raide- ja vesiliikenteen merkitystä. Valiokunta yhtyy valtioneuvoston kantaan ja toteaa, että maantie-liikenteen ympäristövaikutusten arviointi on jää-nyt raportissa vähäiseksi. Myös kestävä kehitys tulisi jatkossa ottaa huomioon laajemmin eri alueiden toimissa sekä myös kaikissa investoin-tipäätöksissä. Myös uusiin rakenneohjelmiin tu-lisi sisällyttää kestävä kehityksen käsite sekä korostaa ympäristönäkökohtien huomioon otta-mista. Kuten edellä on todettu, on myönteistä,

että Tacis- ja Phare-ohjelmien yhteensovittami-
sessa Interreg-ohjelmien kanssa on päästy eteen-
päin. Ohjelmien yhteensovittamiseen tulisi edel-
leen suunnata voimavaroja.

Etenkin koheesiomaissa ja hakijamaissa on tehtävä huomattavia investointeja ympäristön-suojelun kannalta keskeisten vesi- ja jätehuol-toon liittyvien ongelmien ratkaisemiseksi. Pit-kän aikavälin talouskehityksen turvaaminen edellyttää myös, että luonnonvaroja käytetään harkitusti. Suomen kannalta on jatkossa tärkeää korostaa Itämeren tilan parantamiseen liittyviä toimia sekä Suomen lähialueilla olevien ympä-ristöhankkeiden merkitystä. On myös tärkeää, että ympäristöhankkeisiin osoitetut varat käytet-täisiin tehokkaasti todellisiin hankkeisiin eikä niinkään hankkeisiin liittyvän hallinnon hoita-miseen.

Lausunto

Lausuntonaan valtiovarainvaliokunta kunnioit-tavasti ilmoittaa,

*että se yhtyy asiassa valtioneuvoston
kantaan edellä todetuin huomautuksin.*

Helsingissä 20 päivänä kesäkuuta 2001

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Maria Kaisa Aula /kesk
vpj. Kari Rajamäki /sd
jäs. Olavi Ala-Nissilä /kesk
Pirjo-Riitta Antvuori /kok
Matti Huutola /vas
Seppo Kääriäinen /kesk
Markku Laukkanen /kesk
Tuija Nurmi /kok
Ola Rosendahl /r
Matti Saarinen /sd

Anni Sinnemäki /vihr
Sakari Smeds /kd
Irja Tulonen /kok
Marja-Liisa Tykkyläinen /sd
Kari Uotila /vas
vjäs. Ulla Juurola /sd
Kari Kantalainen /kok
Mikko Kuoppa /vas
Pirkko Peltomo /sd.

Valiokunnan sihteereinä jaostokäsittelyissä ovat toimineet

valiokuntaneuvos Alpo Rivinoja
valiokuntaneuvos Hellevi Ikävalko

valiokuntaneuvos Marjo Hakkila.